

Magyar oltáron

Szervátiusz Tibor 85. születésnapjára

Áraszd meg a fejem, Uram, fohászkodtam, mert tudtam, ennek a Szervátiusz Tibor-i nyolcvanöt esztendőnek a felmérése, átélése, méltatása hatalmas kihívás, egyben önmagam iránti belső kényszerből elvárás is. Miért is? Mert nem tehetek úgy, mintha a világban valami megváltoztató erő ne létezne, hatna emberi erő által. Tagadásával magunkat tagadnánk meg. Nem várva meg a kakasszót. A taktikus csendes belenyugvás, tudomásul vétel sem menekvés. Felmérhetetlen erősségű és bőségű, világkiterjedésű alkotásokról megnyilatkozni invokáció nélkül képtelenség. Ide már tényleg segítségül kell hívni az égieket, ha méltóvá kíván felnőni az ember. Kezdtém ráébredni, verset írni e szinten könnyebb, legfeljebb megméréttél, és könnyűnek találtattál. Itt ezt most nem szabad, Tilos, akár a keresztyénséget kiirtó rádió leleplezése. A súlygolyót lufiként nem hámozhatod, mert akkor oda a vitamin. Elpattan a jelenlét és marad mint szögek az alvó homokban. Csak a rozsdá futtatott. Ez itt nagy ígéretű, idővel dacolni képes por, amely ha hüvely nem rézből van, így alkalmatlan a sípolásra (1956-os emlék).

Döbbenetes erő alakította, rendezte alakzatokba íme előttünk: egyétek és vegyétek, főként értsétek, legalább talán ami a szemetek előtt végbemegy, érezétek. Az értés, a magunkba fogadás, amelyből korlátlan szeretet támad, részvét sugárzik, végül is egy közülünk való – idetévedt, úzótt, parancsolt? – evilági különlegességről, Szervátiusz Tiborról szól. És általa rólunk kivétel nélkül. Ezt sugallják a munkák, immár nyolcvanötödik éve támadnak fel keze alól a fémbe, fába, márványba, andezitbe, gránitba merevített és lüktetésre keltett dimenziók. Mágikus hatással születnek, megkísérelvén ezt a felszabadítást nemes öntudatlansággal és nagyon mély tudással. Nem kitanult naivitással csábította maga iránt a teremtés titokzatos, rejtélyes útjait. A pusztá materiából szimbólummá sajtoltva ki, maradandón mutatva fel a nemzeti életerőt. Amint azt Bakay Kornél professzor úr írta-mondta Tibor nyolcvanadik születésnapján: „Szervátiusz Tibor nagyon jól tudja, hogy nekünk, magyaroknak hatalmas közünk van az

egyetemes, ősi múlthoz, de a génjeinkben szunnyadó erőt ki kell szabadítani ördögien gonosz rabságából. Elénk varázsolja hát a Napistent, az Ister-párt, a Boldogasszonyt, az Életfát, a Turult, Attilát, Árpádot, Szent Istvánt, Szent Lászlót. Magyar Oltára előtt a hitehagyott is megtér. A magyar őstörténet tiszta forrásait, a hivatalos megtévesztők által kicsúfolt és kigúnyolt hun hagyományt tette művészete középpontjába, mert már csak a múltunk tarthat meg bennünket, amelyet szóval, képpel, hanggal kell felidézni és ápolni szakadatlan.” Akár megszakadva is. Mondd, hol van a világ világossága? Ő az, számunkra világméretű találmány. Szilárd hitem ez, így kiemelni azért merény, mert meggyőződésem, művészete után már az is merészség, hogy két lábra mert állani az emberiség az ősi fák alatt, amelyek a Hargita hátán sem érnek az égig. Igen, a fák, melyek már édesapjának, Szervátiusz Jenőnek a kezében is döbbenetes engedékeny anyagok voltak, hogy beléjük oltsa látónoki tehetségét. De marad a szikla számomra, megkerülhetetlen állandóság, ide, tektonikus mozgás, oda. Bár a másik, szintén Erdélyből jött hegynyűvő, Eröss Zsolt élete és halála meggyőzőtt egy másfajta megközelítésről, így bár a szikla ott van, mégis kikerülhetetlen Tibornak is. Ő nem megmássza a követ, inkább beléhatol, szellemével belakja, mert szerinte abban bévül rejtekezik a valóságos csúcs, vagyis az a többlet, amelyért a sziklát feleslegeitől megfosztani érdemes. És olykor megtartani. Érzem ezt szobrai láttán, no és a rengeteg elnyúlhatatlan fáradságot, amely felüdíti a harcot. Odaadást érzékelek, és nem feladást. Eközben mennyi méltatlan, ócska, lankadatlan támadás a szürkéktől – akiknek Ady sohasem akart a hegedőse lenni –, a kismesterektől, sőt magától a most már egyenesen gyöngé, ki tudja milyen kezekbe került kultúrpolitika színvonalától is.

Mindmáig Tibor nem tagja a Magyar Művészeti Akadémiának. Amikor rákérdeztem, egy frissen Kossuth-díjas tagozatvezető úrhölgy tágra nyílt szemekkel rám nézett: „Hát nem jelentkezett!” Kik is sorakoztak fel 1994-ben és 2003-ban a Püski által kiadott szerző mellett, aki nem jelentkezett önként? A fedőlapon három kereszt, jobb oldalán tíz évre visszanezve Trianon. Résztvevők gyönyörű anyaföld szeretettel: Buda Ferenc, Kós Károly, Kovács István, Juhász Ferenc, Csoóri Sándor, Kiss Dénes, Wass Albert, Magyarai Lajos, Rákos Sándor, Szilágyi Domokos, Tamás Menyhért, Nemeskürty István, Nagy László: Ady Endre andezitből, Dzsida Jenő, Kósa Ferenc, Csurka István, Reményik Sándor, Sinka István, Márton Áron, Szörényi Levente. A 2003-ban, Szervátiusz Klára által jegyzett, *Az idő kapujában* címmel kiadott kötetben pedig megjelennek: Szervátiusz Tibor, Losonczi Miklós műv. történész, Sándor András, aki Szilágyi Domokos személyes verseit idézi, Lisztóczy László, Babády Tibor, Bartis Ferenc, dr. Ladocsi Gáspár, Babiczky, Rockenbauer Zoltán. Meglehetősen terjedelmes névsor. Merthogy Ő önként nem jelentkezett. Tudniillik egy általános erejű életmű több mint létrehozójának könyöklős tusakodása olyanért, amit az Isten már egyszer eldöntött. És itt utalt az általa is elismert nagy életműű művészekre – kissé szemrehányón is –, mert munkásságuk hatalmas árnyékában önmaga már pirulni sem tud. Tán nem fényérzékenyek ezek. Akkor pedig mit ér az

a sok kencefice. Lepereg a vakolat. És kiviláglik a tennivaló, pontosabban, hogy mit kéne kötelezően másképp cselekedni. A mostani felvételi gyakorlat vizszássága előbb-utóbb visszaüt. Ha Isten meghívta a nagy feladatra ezeket a művészeket, akkor az Embernek ezt a gesztust követnie kell. Hiányosságában mit sem ér.

Egyszóval a szakmabeli szürke kőfejtők, akik – és ez intézményesen folyik – önnön középszerűségükből faragnak köztéri szobrokat, akár ha kell, magukból is. Olyan helyeket orozva el a fővárosban is, amelyre éppen Szervátiusz lett, lehetett volna jogosult. Elvették tőle, pontosabban a sors nem neki nyitott tért. Mint ahogy Makovecznek sem. Újra és újra a nem. Mi miért általában a Sátánnak mondunk önfeledten igent? Szervátiusz Tibornak nincs kisebbrendűségi érzése, megaláztatásai után sem, csak nehezen tűri, ha kicsivé akarják rogyasztani. Tévednek. Benne a génparancsot, az elhivatottságot nem lehet lebírni, élete, gondolkodása más dimenziókban zajlik. Pókok nélkül mer és tud nagy lenni. A fájdalom viszont belülről emészti. Hát ne csodálkozzék senki, ha nagy néha a maga csendes modorában odavág, hogy csattanjon. Sajnos a legtöbb esetben olyanokkal találkozik, akiknek nincs fülük a hallásra. No és a látásra? Persze ő már bölcs, nyolcvanöt évesen is dolgozik - neki a munka erkölcsi parancsolat – nem engedi némely nímándoknak, hogy béna ikonná merevítsék, használhatatlanná tegyék. Mert ez is a cél. A letudás. Amiről nem beszélünk, ami fölött nem folytonosan ügyködünk, az nincs. Ezt az öntévesztő elvet vallják a gyöngék. Néhány értelmes ember összefogása nagyon nehezen hoz eredményt, mert a népi mondás szerint sok lúd tényleg disznót győz. Legyőzi a disznófejű nagyurat is.

Szervátiusz nem buta, mint némely, ám akár ostobaságot színlelő megélhetési politikusok, de ő nem politizál, ám akaratlan-kénytelen ezt tenni, mert az egész élete, művészete betölti a Kárpát-medencét és a világot, és nem mindegy számára sem, hogy ez a világ milyen utat jár be, merre tájolódik.

Szervátiusz Tibor születését tekintve „csak” tíz évvel fiatalabb Trianonnál, mégis évszázadokkal öregebb, bölcsebb. Olykor bölcsebbnek lenni keserűség. Kivált, ha nem adatik meg a belenyugvás képessége. Mindezt magunkban tartani még nagyobb megpróbáltatás. Megőrjít, szétfeszít, pontosabban: felél. Hát így lenni, „létni” fölé a tűztolvajlásért ránk eresztett Prométheusz aprólékos májcsipegetésének kínjával. Már ott is egy szikla. Mindennapi add meg nekünk, és megkapjuk csőstől. Dicsőség nélkül.

Tibor létideje nem a XX–XXI. század. Jócskán előbbre van mind művészeti kérdésekben, megoldásokban, mind akár a politikában, amelyet, mint Jónás a prófétaságot, valószínű, rühelli. Mert hát őt is galádul becsapták. Nem egyszer. Lehet, már ez a kudarc is némelyeknek elérhetetlen. Szervátiuszsal kapcsolatban ezt az utolérhetetlenséget a köznyelv egyszerűen halhatatlanságnak nevezi. És ez így helyes. Ez az ár, mondanák a cipészek vagy a gátörök, no meg a vámszedők. Akadnak nem is kevesek, akiknek hiányzik akár művészeti, akár közéleti hangsúlyosabb jelenléte, szerepvállalása. Félnek, merthogy kiszorítják,

és egyre több utal erre a magyar közéletből. Noha szerintem új reneszánsza van készülöben, persze biblikus méretekben. „Mert eljön ideje a tűznek, a víznek”, akik kitartanak mellette, azok inkább a korai merészek, felismerők csapatából valók. A legveszélyesebbek, mint mindig, a későn bátrak. A bebátrultak, a biztosra menők. Van belőlük elég, sajna, nem csak a padlásán. A szerencsétlen, az öngazolók súlya alatt a szerkezet ránk rogya. Rogyik is. Mindnyájunk fején úgyis van elég. Bárha csak vaj volna.

Kerek Egész. Nem hiszem, hogy minden egész eltörött, még ha Ady tán más dimenzióban gondolta is, végigmustrálván a maga belső egységét. Törött részekre talált. Szervátiusz nem. Ellenkezőleg, tördelték és teszik ezt a maiak is, de ő Isten akaratából összetart, integrál. Tudja, ha ez a kis lélekszámú nép végleg elernyed és enged – erre a sanda tervre akad elég megrontott jelentkező –, végleg kipusztul a világból. Sírját senki nép nem veszi körül, főként olyanok nem, akiknek szemében gyászkönny ül. Igaz, nem könnyű egy nép végleges vesztéről jövőndőt mondani, énekelni. Ám még nehezebb annak megtartása, megmaradása érdekében munkálkodni, szenvedést vállalni, az eleve agyonhallgatást, negligálást eltűrni. Szervátiusz ezt kibírni megcselekszi. Erre tette fel, vagy tétetett fel az élete. Bár az is igaz, Szervátiusz Tibor némely monumentális, erkölcsi jalkiáltásként egeket ostromló, égis ható követelését nem engedte magához, nem hallgatta meg a Fentvaló. De gyöngö földi kiszolgálóit kivált nem. Beléfojtottak számos közüdvöt szolgáló tervet, elképzelést – közöttük az egyik legfájóbb a Kőrösi Csoma Sándor. Nála jártamkor, kikísérvén mindig megsimogatta a háromméteres rezzenetlen sziklát. „Hallgassad csak mondta, itt dörömböl legbelül Csoma Sándor kőbörtönbe zárt lelke. Már nem tudom kiszabadítani.” Megidézett a Juhász Ferenci gondolat: Eltékozolt ország. De ennyire? Nem jutottunk túl, már megint nem az elátkozott határvonalon, miként Trianonon sem? Nagyreményű élőket herdálunk el, pótolhatatlan lángelméket. Akik már vannak, bizonyítottan léteznek, nem bizonytalan reménységek, nos, ez a mindenkitől különböző, sajátos magyar Taigetosz.

Amikor egy másik nagy költő azt üzenté: egy nagy-nagy tüzet kellene rakni, hogy melegedjenek az emberek, és látván magunkat dideregve és a hamuban kotorászva valami emlék iránt, valami bensőséges melegre utal. Elgondolom, aki ezután kutat, megéli, miért hagyja magára az odaveszetteket. Miért, hogy ne legyen? Kiknek az érdeke? Évszázadok óta újra meg újra egészen napjainkig és még tovább, ki tudja meddig. A kérdés költői, félek, a nyílt válasz, mint mindig, elmarad. Csupán utána a csönd tragikus, nem jótékony televény, ránk fenekedő döglesztő zománc. Ezt kezdje ki a rozsdá, ne a lovagi páncélok.

Apa, Szervátiusz Jenő, és fiú egysége. Nem nemzedékek harca, ellenkezőleg, egymás erősítése. Lehet-é egy életművet, életműveket felszeletelni? Komputertomográfiával, mint egy élő szervezetet, talán igen. De magát az életet miért nem? Mert akadnak kevés nemzetek, amelyek testük részének tekintik, és megpróbálják összeforrasztani azt, ami összetartozik. Az a nép, amelynek ez rendre vágya és sikerül, mert érvényesíteni szeretné az akaratát, az megmarad.

Hányszor megpróbálták már, könnyebb, mint az édeni Éva kínálta almába harapást elemezni? Lehet, de ama almának megkeseredik szájunkban az íze. Illetve, hát keser-édes. Édesseink! Szervátiusz Tibor alkotásait úgy kellett szétfűrészelve átlopni a határon. A hatvanas években itt, e honban még folytak politikai megtorló akasztások. Az ide részleteiben átkerült művek, kivált Dózsa és Petőfi szobra összeállt. De látszott, ereik rézhuzalból voltak. A vér viszont amely nem volt látható, igazi volt. A művek összeálltak, és vele mi is. Elindította nemzedékünket az önismeret igénylése iránt az intézményesített butítás ellenében. Megtanultuk a hűséget, vagy felfedezték azok is, akiket nem így neveltek. A zsenit kiölője a Hortobágy poétájává silányítaná, Erdély megtagadójává, és megtanítaná káromkodni vagy fütyörészni. Erre méltó válasz a Rajeczky Benjámint köbe vésetten, kőtáblánál hitelesebb megjelenítése, Tompa Mihályt is megidézve: „Fiaim csak énekeljete!”; vagyis ne hallgassatok. Ezért is nagy szimbólum Munch *A sikoly* című alkotása. Bár Ady feje andezitből, hogy megmunkálja az egyik legkeményebb anyagot, hozzá külön szerszámokat eszelt ki, és sikerült. Nem, nem a homokban bukik el, saját porhüvelyét ne számítsuk, de még a komposztálóban sem, a zöldségesek méterre vásárolt viaszos vászonában sem, amelyből Csontváry feltámadhatott, hanem amely helyt, amelyről annyit papolunk, Illyés Gyulával érvelve: Haza a magosban. Onnan nem nyílik ejtőernyő, annyira aláaknázott már az ég. Erre még Vörösmarty sem gondolt volna az *Előszóban*. Mily keserű végzet nálunk az utószó. Meglehet, világszinten nem működik. Oly annyira. Törjük össze a kőtáblákat, nem feltétlenül kell beépíteni a rekonstruálódó Kínai Nagy Falba. Üzeni Nietzsche, meghalt az Isten. A frigidó - zsidó tudósok vallottak erről - nem lelhető fel sehol. És sajnos sohasem találta meg. Némelyeknek talán, Ábrahám után az ő kebelében. De biztos, hogy meghalt az Isten? Szervátiusz műveit nézve, én nem hinném. Amelyben én hiszek, az a Hiszekegy, és még valamiben, amit Szervátiusz egyik fontos művében, a *Székely Piétában* láttam meg. Melynek jövendölés ereje mondatta ki velem végső meggyőződésként:

*Székely Piétád nem gyász s kín rabja
lábánál kicsi gyermekkel vallja
bármily hatalmas a veszedelem,
s döglesztőn lét-koptató a jelen,
mag kisarjad, megmaradunk, ne félj -:
Mindörökké Magyarország s Erdély.*